

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد گچساران

دانشکده علوم انسانی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد M.A.

رشته تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی

گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات

استاد راهنما:

دکتر محمد شفیعی

پژوهشگر:

علی ملک‌پور

پاییز ۱۳۹۹

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد گچساران

دانشکده علوم انسانی، گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد M.A.

رشته تحصیلی: الهیات و معارف اسلامی

گرایش: فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات

هیأت داوران:

۱- دکتر محمد شفیعی

۲- دکتر رقیه ابراهیمی زاد

۳- دکتر ذوالفقار حق پرست

پژوهشگر:

علی ملک پور

پاییز ۱۳۹۹

کلیه حقوق برگرفته از نتایج مطالعات ابتکارات و نوآوری‌های این پایان‌نامه (رساله) متعلق به دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران است.

استاد راهنما: دکتر محمد شفیعی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب علی ملک پور دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی که در تاریخ ۱۳۹۹/۰۸/۰۵ از پایان نامه خود تحت عنوان «بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات» با کسب نمره ۱۷/۵۰ و درجه خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: علی ملک پور

تاریخ و امضاء: ۱۳۹۷/۰۸/۰۵

معاونت پژوهش و فناوری

بنام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتقاد بر این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در اعتدای فرهنگ و تمدن بشری، مادرانجمن و اعضاء هیأت علمی و اداری دانشگاه ازاد اسلامی متعهد می‌گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

۱- اصل برائت: التزام بر برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌های غیر علمی می‌آلیند.

۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب‌داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.

۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم باو حرمت با دیگران در انجام تحقیقات و رعایت جانب‌تد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.

۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.

۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان‌ها و کشورهای دیگر و نهاد‌های مرتبط با تحقیق.

۷- اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان‌سازی حقیقت.

۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.

۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

سرور و سالار شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین (ع) و یاران با وفایش

سپاسگزاری:

با سپاس از ایزد منان که پرتو لطفش همواره بر ما سایه افکنده و با تشکر فراوان از زحمات بی دریغ استاد محترم راهنما جناب آقای دکتر محمد شفیعی که مرا در این پژوهش یاری نمودند.

چکیده ۱

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه ۳

۲-۱- بیان مسئله ۴

۳-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق ۵

۴-۱- هدفهای تحقیق ۵

۵-۱- پرسش‌های تحقیق ۶

۶-۱- فرضیه‌های تحقیق ۶

۷-۱- روش تحقیق ۷

۸-۱- ساختار تحقیق ۷

فصل دوم: مروری بر ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق

۱-۲- مفاهیم تحقیق ۹

۱-۱-۲- سیاست ۹

۲-۱-۲- انتخابات ۱۰

۳-۱-۲- صلاحیت ۱۱

۴-۱-۲- نظارت ۱۲

۲-۲- مبانی نظری تحقیق ۱۲

۱-۲-۲- اصول حاکم بر رقابت سیاسی از منظر قرآن کریم ۱۲

۱-۱-۲-۲- رعایت تقوای الهی در رقابت سیاسی ۱۲

۲-۱-۲-۲- رعایت و توجه به اصالت خدمت در رقابت سیاسی ۱۳

۳-۱-۲-۲- رعایت و توجه به شایسته سالاری در رقابت سیاسی ۱۳

۴-۱-۲-۲- رعایت قانون پذیری و قانون مندی و قانونمندی در رقابت سیاسی ۱۴

۵-۱-۲-۲- رعایت از ادی و از ادگی در رقابت سیاسی ۱۴

۶-۱-۲-۲- رعایت عدالت در رقابت سیاسی ۱۶

۷-۱-۲-۲- اصل کارآمدی در رقابت سیاسی ۱۶

۸-۱-۲-۲- رعایت اخلاق در رقابت سیاسی ۱۶

- ۲-۲-۲-۲-۲ موانع تئوریک و نظری انتخابات ۱۷
- ۲-۲-۲-۲-۱ انتخابات و اعتبار رأی مردم ۱۸
- ۲-۲-۲-۲-۲ انتخابات و پذیرش رأی اکثریت ۲۱
- ۲-۲-۲-۳ دیدگاه‌های دو اندیشه دینی در باره نقش انتخابات در زندگی سیاسی ۲۳
- ۲-۲-۳-۱ دیدگاه‌های طرفداران اندیشه دینی سنتی ۲۳
- ۲-۲-۳-۲ دیدگاه‌های طرفداران اندیشه نوگرایی دینی ۲۴
- ۲-۳-۲-۳ پیشینه تحقیق ۲۵
- ۲-۳-۲-۱ پیشینه موضوع ۲۵
- ۲-۳-۱-۱-۲ تاریخچه انتخابات و شیوه نظارت بر آن در ایران ۲۵
- ۲-۳-۲-۲ سابقه تحقیقات انجام شده ۲۷

فصل سوم: بررسی مناسبات فقه و سیاست

- ۳-۱-۳-۱-۱ گرایش‌های فقهی در باره اختیارات فقیه ۳۲
- ۳-۱-۱-۳-۱-۱ گرایش نظارتی فقه ۳۲
- ۳-۱-۳-۲-۱ گرایش وکالتی فقه ۳۳
- ۳-۱-۳-۳-۱ گرایش ولایتی فقه ۳۶
- ۳-۱-۳-۴-۱ مقایسه گرایش‌های سه‌گانه ۳۸
- ۳-۲-۳-۲-۱ مناسبات فقه و سیاست در مکتب قم ۳۹
- ۳-۱-۲-۳-۱ فقه و سیاست در گرایش نظارتی فقه ۴۰
- ۳-۲-۲-۳-۲ فقه و سیاست در گرایش وکالتی فقه ۴۱
- ۳-۲-۳-۳-۲ فقه و سیاست در گرایش ولایتی فقه ۴۲
- ۳-۱-۳-۲-۳ تحول در ونی فقه شیعه ۴۳
- ۳-۲-۳-۲-۳ غیریت غرب ۴۴

فصل چهارم: بررسی احکام قرآنی، فقهی و حقوقی انتخابات

- ۴-۱-۴-۱ آسیب‌شناسی رقابت سیاسی از منظر قرآن کریم ۴۶
- ۴-۱-۱-۴-۱ نداشتن نیروی علمی و جسمی و تکیه بر مال و ثروت ۴۶
- ۴-۱-۲-۴-۱ حب جاه و مقام ۴۶
- ۴-۱-۳-۴-۱ قدرت طلبی ۴۷
- ۴-۱-۴-۴-۱ احساس برتری و گرایش‌های زیاده خواهی ۴۷
- ۴-۱-۵-۴-۱ طعنه زدن ۴۷

- ۴-۱-۶- عیب‌جویی..... ۴۷
- ۴-۱-۷- اشرافیت و تبعیض و شهوت و بدعت..... ۴۷
- ۴-۱-۸- اهرم قرار دادن دین و استفاده ابزاری از دین..... ۴۸
- ۴-۱-۹- عدم دخالت دادن توحید و معاد در عرصه رقابتی سیاسی اش با دیگر رقبا..... ۴۸
- ۴-۱-۱۰- نداشتن روحیه انتقادپذیری و نقد غیرمنصفانه و نادرست..... ۴۸
- ۴-۱-۱۱- خدعه و فریب..... ۴۸
- ۴-۱-۱۲- اتهامزنی..... ۴۹
- ۴-۱-۱۳- شیعه‌پراکنی..... ۴۹
- ۴-۲- رقابت سیاسی مطلوب از منظر قرآن کریم..... ۵۰
- ۴-۳- ماهیت انتخابات..... ۵۱
- ۴-۴- حکم شرعی شرکت در انتخابات..... ۵۲
- ۴-۵- ادله فقهی وجوب شرکت در انتخابات..... ۵۳
- ۴-۵-۱- وجوب حفظ نظام..... ۵۴
- ۴-۵-۲- وجوب اعانه بر بر و تقوا..... ۵۶
- ۴-۵-۳- ادله مربوط به اهتمام به امور مسلمین..... ۵۷
- ۴-۵-۴- عمومات امر به معروف و نهی از منکر..... ۵۸
- ۴-۵-۵- دلیل عقل..... ۵۹
- ۴-۶- سنخ‌شناسی وجوب شرکت در انتخابات..... ۵۹
- ۴-۶-۱- شرکت در انتخابات یک واجب نظامی..... ۵۹
- ۴-۶-۲- واجب عینی یا کفایی بودن شرکت در انتخابات..... ۶۰
- ۴-۷- هیأت اجرایی رسیدگی بر صلاحیت داوطلبان..... ۶۱
- ۴-۷-۱- مراجع مجری و ناظر بر داوطلبان انتخابات در ایران..... ۶۱
- ۴-۷-۱-۱- ریاست جمهوری..... ۶۱
- ۴-۷-۱-۲- مجلس شورای اسلامی..... ۶۱
- ۴-۷-۱-۳- شورای نگهبان..... ۶۱
- ۴-۷-۲- مبنای قانونی نظارت شورای نگهبان بر انتخابات..... ۶۷
- ۴-۷-۲-۱- اصل ۹۹ قانون اساسی..... ۶۸
- ۴-۷-۲-۲- قوانین عادی..... ۶۸
- ۴-۷-۳- هیأت‌های نظارت بر انتخابات..... ۶۹
- ۴-۷-۳-۱- ریاست جمهوری..... ۶۹
- ۴-۷-۳-۲- مجلس شورای اسلامی..... ۶۹
- ۴-۷-۴- عمل‌کرد شورای نگهبان بر صلاحیت داوطلبان..... ۷۰

- ۷۰ ریاست جمهوری ۱-۴-۷-۴
- ۷۱ مجلس شورای اسلامی ۲-۴-۷-۴
- ۷۶ جهات نظارت بر انتخابات در جمهوری اسلامی ایران ۸-۴
- ۷۶ ایران ۱-۸-۴
- ۷۶ نظارت بر تبلیغات ۱-۱-۸-۴
- ۷۷ مرحله ثبت نام، اخذ رأی و قرائت و شمارش آراء ۲-۱-۸-۴
- ۷۹ جرائم و تخلفات ۳-۱-۸-۴
- ۸۰ مجازات ۴-۱-۸-۴
- ۸۱ نحوه رسیدگی به تخلفات انتخاباتی ۵-۱-۸-۴

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

- ۸۵ نتیجه گیری ۱-۵
- ۸۸ پیشنهادها ۲-۵

منابع و مآخذ

- ۹۰ فهرست منابع فارسی

چکیده

یکی از مهمترین مسائل سیاسی که گزینش حاکمان و میزان مشارکت سیاسی مردم را نشان می‌دهد و موجب حفظ و تقویت نظام سیاسی در هر کشور می‌شود، مبحث انتخابات و رقابت سیاسی است. رقابت سیاسی مطلوب و الگوی رقابت سیاسی از منظر قرآن کریم رقابتی است که محور و هدف آن کسب رضای خدا و رسیدن به سعادت و گام نهادن به سمت کمال است و رقابتی مبتنی بر اخلاق و تقوای سیاسی است. با توجه به پویایی علم فقه و مطرح کردن مباحث مختلف مسئله انتخابات، پژوهش حاضر در تلاش است به بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات با روش توصیفی-تحلیلی برپایه اطلاعات کتابخانه‌ای بپردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد: ماهیت انتخابات از دیدگاه فقه سیاسی، «حکم» بوده و بر همه واجدان شرایط به نحو وجوب عینی شرکت در انتخابات واجب است. این حکم وجوبی برحسب مورد، جنبه کفایی و گاه جنبه عینی می‌یابد. مهم‌ترین مبانی این حکم شرعی عبارت است از وجوب حفظ نظام، عمومات امر به معروف و نهی از منکر، وجوب اعانه بر بر و تقوا، لزوم اهتمام به امور مسلمین و دلیل عقل می‌باشند.

کلید واژه‌ها: سیاست، انتخابات، فقه سیاسی، حکومت اسلامی

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

یکی از مسائل سیاسی که در همه دوران‌ها مطرح بوده، و سیاستمداران و جوامع را به خود مشغول داشته است، بحث رقابت سیاسی است. اگرچه پیرامون این قضیه تحقیقاتی و کتاب‌هایی به رشته تحریر در آمده است، منتها اشکال اساسی آن این است که این پژوهش‌ها با رویکردی غیردینی و سکولار انجام شده و راهکار ارائه داده است. که هدف در این رویکرد رسیدن به اهداف مادی صرف است. و رنگ و بویی از اسلام در آن دیده نمی‌شود. و به جای ایجاد فضای آرامش سیاسی در جامعه، تشتت و تشنجدر جامعه را در پی دارد. این در حالی است که موثرترین شیوه‌های سالم‌سازی فعالیت‌ها، ساز و کارها و گسترش عدالت اجتماعی- سیاسی، در آموزه‌های اسلامی، به روشنی و فراوانی مطرح شده است، به طوری که با توجه به آن در برنامه‌ریزی‌های سیاسی و نهادینه کردن آن در فرهنگ عمومی، به درستی می‌توان تمدن شکوهمند اسلامی را احیا و آسایش و آرامش سیاسی را در جامعه ایجاد کند. که در این صورت سعادت دنیوی و اخروی انسان را در پی خواهد داشت. و الگوی اسلامی را به جوامع بشری ارائه خواهد داد. براین اساس، که قرآن کریم کتابی جاودانه و دارای مرجعیت علمی است که برای تمام زمان‌ها و مکان‌ها قابل استفاده است. و شامل همه دستورات و احکامی است که بشر برای سعادت و کمال خود احتیاج دارد «تَبَيَانُ كُلِّ شَيْءٍ» (نحل/۸۹) است. روشنگر همه چیز و همه امورات. شخصی، اجتماعی، سیاسی، کشورداری و همه چیزها در آن است.

یکی از عوامل حفظ و تقویت نظام سیاسی در هر کشور، «مشارکت سیاسی» مردم در اعمال حاکمیت است. از برجسته‌ترین و بارزترین وجوه مشارکت سیاسی مردم، شرکت آن‌ها در «انتخابات» گوناگونی است که در کشور برگزار می‌شود. انتخابات در حکومت‌های مردمی برای تعیین سرنوشت مردم، نهادینه می‌شود و از لحاظ سیاسی به هر میزان تعداد شرکت‌کنندگان در انتخابات بیشتر باشد، نشان از مقبولیت و یا مشروعیت بالاتر حکومت و هیئت حاکمه بوده و جایگاه بین‌المللی آن کشور را در عرصه جهانی، ارتقاء و استحکام می‌بخشد. بر همین اساس، در جمهوری اسلامی ایران یکی از اموری که همواره، مورد تأکید رهبران دینی و سیاسی بوده و هست، دعوت آحاد مردم به حضور در انتخابات است. تاکنون در باره نقش و جایگاه مردم در نظام سیاسی دینی و حکومت اسلامی، نظریه‌پردازی‌ها و مباحث مختلف و متعددی صورت گرفته است. اینکه مردم، مشروعیت‌دهنده حاکمیت سیاسی در جامعه هستند یا صرفاً قبول آن‌ها بسترساز اعمال حاکمیت دینی است از مهم‌ترین نظریه‌ها و دستاوردهای این مباحث است که هریک در میان اندیشمندان، مخالفان و موافقانی دارد. بحث در مورد این نظریات و بررسی ادله هریک، مجال مستقل و

وسیعی می‌طلبد؛ همچنانکه تاکنون تحقیقات گسترده‌ای در این باره انجام پذیرفته است. از طرفی در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز مسأله فراگیری انتخابات به عنوان یکی از دستاوردهای انقلاب اسلامی پس از نظام پادشاهی، مورد توجه قانون‌گذار اساسی بوده و آن را به عنوان یکی از اهرم‌های مشارکت سیاسی مردم و حضور ایشان در تعیین سرنوشت سیاسیشان در چندین اصل از اصول قانون اساسی، مورد توجه قرار داده است.

۱-۲- بیان مسئله

سهیم دانستن مردم در حکومت و قایل شدن حق مشارکت برای آنان، از جمله حقوقی است که امروزه برای افراد یک جامعه به رسمیت شناخته می‌شود و دولت‌ها علاوه بر هزاران حقوق و وظایفی که در عرصه‌های مختلف در برابر شهروندان دارند، موظف به شناسایی و رسمیت‌دادن به این حق و اجرای آن در جامعه هستند. انتخابات، یکی از روش‌های مختلفی است که برای رسمیت‌دادن به این امر به کار گرفته می‌شود. امروزه بسیاری از جوامع دینی و غیردینی با این روش، مردم را در انتخاب زمامداران سهیم می‌کنند و آنان را ذی‌حق می‌دانند. این امر فواید و آثار زیاد و گاه زیان‌ها و اشکالاتی برای جامعه و حکومت به همراه دارد؛ فواید و آثار آن عبارت است از پیشگیری از دیکتاتوری حاکمان، افزایش رضایتمندی مردم از حکومت، انتخاب مدیران شایسته، در پیش گرفتن سیاست‌های مستدل، شفاف و عالمانه و اموری از این نوع. از جمله اشکالات و آسیب‌های آن هم می‌توان به تأثیرپذیری عامه مردم از تبلیغات و ورود افراد ناکارآمد به عرصه اجرایی، تخریب آن عرصه، سوء استفاده از رأی توده مردم با شانتاژهای تبلیغاتی و روی کار آمدن مدیران بی‌کفایت و... .

امروزه برگزاری انتخابات و برگزیده شدن مقامات عمومی، دولت‌مردان، نمایندگان مجلس و اعضای شوراهای محلی توسط مردم از لوازم ضروری مردم‌سالاری شمرده می‌شود. نمی‌توان کشوری را یافت که مدعی مردم‌سالاری باشد و نهادهایی هم‌چون انتخابات و همه‌پرسی در آن وجود نداشته باشد. در واقع انتخابات یکی از مهم‌ترین جلوه‌های حق تعیین سرنوشت و از بنیادی‌ترین حقوق دموکراتیک می‌باشد. یکی از عوامل حفظ و تقویت نظام سیاسی در هر کشور، «مشارکت سیاسی» مردم در اعمال حاکمیت است. از برجسته‌ترین و بارزترین وجوه مشارکت سیاسی مردم، شرکت آن‌ها در «انتخابات» گوناگونی است که در کشور برگزار می‌شود. انتخابات در حکومت‌های مردمی برای تعیین سرنوشت مردم، نهادینه می‌شود و از لحاظ سیاسی به هر میزان تعداد شرکت‌کنندگان در انتخابات بیشتر باشد، نشان از مقبولیت و یا مشروعیت بالاتر حکومت و هیئت حاکمه بوده و جایگاه بین‌المللی آن کشور را در عرصه جهانی، ارتقاء و استحکام می‌بخشد. بر همین اساس، در جمهوری اسلامی ایران یکی از اموری که همواره، مورد تأکید رهبران دینی و سیاسی بوده و هست، دعوت آحاد مردم به حضور در انتخابات است.

با توجه به اینکه رأی مردم به تنهایی برای حق حاکمیت حاکمان و کسانی که در رأس مدیریت اجتماعی قرار دارند، مشروعیت ساز نبوده و باید متکی بر مبانی فقهی، قرآنی و روایی باشد، بر آن شدیم به بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات بپردازیم.

۱-۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

انتخابات و فعالیت‌های انتخاباتی جلوه و نمود مشارکت سیاسی و حضور مردم در صحنه سیاسی و اجتماعی در عصر حاضر است که زمینه‌ساز مباحث و تضارب آراء، برای فیلسوفان سیاسی در حوزه عملی و نظری در ساحت مدیریت اجتماعی گردیده است. مشارکت سیاسی که در قالب فعالیت‌های انتخاباتی تحقق می‌یابد، مبتنی بر نظام سیاسی است که خود متفرع بر فرایند دیگری تحت عنوان جامعه‌پذیری می‌باشد.

نقش مردم در مقام اثبات و تحقق و اجراء درباره اصل دین و هم درباره حکومت دینی که حاکمیت دین و قانون الهی از طریق آن کاربردی و عملیاتی می‌شود، نقش کلیدی و بنیادی است، زیرا تا مردم اصل دین یا حکومت دینی را نپذیرد، خود دین به فراموشی سپرده خواهد شد. وقتی حکومت دینی در جامعه با عدم مقبولیت مردمی مواجه گردیده و قابل تحقق و اجرا نباشد، بررسی احکام فقهی انتخابات و فعالیت انتخاباتی نیز نمی‌تواند معنی و مفهومی داشته باشد. براین اساس هر تعریفی را که از مفهوم مشارکت بپذیریم، حقیقت این است که حاکمیت مردم در سرنوشت خویش، از رهگذر فعالیت‌های انتخاباتی، در قالب دموکراسی نمود می‌یابد که مبنای آن مشارکت مردم در صحنه سیاسی و اجتماعی است. از طرفی انتخابات در جامعه امروز به‌عنوان یکی از رایج‌ترین شیوه‌های مشارکت مردم به رسمیت شناخته شده است. عرصه‌های مختلف آن مانند انتخاب نوع نظام سیاسی، کارگزاران و حاکمان از موارد قابل بررسی در این حوزه است. بیش از یکصد سال از ورود مفاهیم جدید از جمله انتخابات به ایران اسلامی می‌گذرد و این موضوع جایگاه مهمی در تصمیم‌گیری‌های کلان نظام جمهوری اسلامی پیدا کرده است؛ اما تاکنون پژوهش فقهی در خور توجهی در این باره انجام نشده است. بنابراین می‌توان برای مشروعیت انتخابات که موضوعی جدید و مبتلابه است، مستنداتی از منابع فقه آورد و با اجتهاد فقهی ثابت کرد که انتخاب کارگزاران و مدیران حکومت از طریق انتخابات و آرای مردم از نگاه فقه مشروع و موجه است.

۱-۴- هدف‌های تحقیق

➤ هدف کلی

۱- بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات

➤ هدف‌های آرمانی

۱- بررسی آثار مثبت و منفی انتخابات

۲- تبیین ابهامات مسائل پیرامون انتخابات از نگاه فقه، قرآن و روایات

➤ هدف‌های ویژه و کاربردی

۱- تبیین و تشریح مفهوم انتخابات و فعالیت‌های مربوط به انتخابات

۲- تبیین و تشریح دامنه و گستره فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه شیعه

۳- بررسی مهم‌ترین مبانی فقهی وجوب شرکت در انتخابات

۴- بررسی نظرات فقها در مورد شرکت در انتخابات

۵- بررسی آیات مربوط به انتخابات

۶- بررسی رقابت سیاسی از منظر قرآن و روایات

۱-۵- پرسش‌های تحقیق

➤ سوال‌های اصلی

۱- شرکت مردم در انتخابات از نگاه فقه چه ماهیتی دارد؟

۲- مهم‌ترین مبانی فقهی وجوب شرکت در انتخابات کدامند؟

۳- از منظر قرآن و روایات معیارهای مناسب جهت انتخاب افراد در انتخابات کدامند؟

➤ سوال‌های فرعی

۱- دامنه و گستره فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه شیعه تا کجاست؟

۲- ارائه خدمات، سرویس‌دهی‌ها و مهمانی‌ها، و توزیع اموال و استفاده از موقوفات و بیت‌المال در فضای فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه چگونه است؟

۳- از منظر فقه فعالیت‌های انتخاباتی از قبیل: بهره‌گیری از پوسترها و بنرهای گران قیمت، انتقادات و توهین و تخریب سایر کاندیداها در فضای فعالیت‌های انتخاباتی، شعارهای توخالی و خلاف واقع و وعده‌های عوام فریبانه چگونه است؟

۴- رقابت سیاسی از منظر قرآن کریم چگونه رقابتی است؟

۱-۶- فرضیه‌های تحقیق

➤ فرضیه‌های اصلی

۱- ماهیت شرکت مردم در انتخابات از نگاه فقه، به نوع حکم شرعی آن بستگی دارد. به این بیان که اگر شرکت در انتخابات واجب شمرده شود، یک «حکم» تلقی می‌شود و قابل اسقاط و واگذاری به غیرنیست. اگر شرکت در انتخابات، واجب شرعی محسوب نشود، ناه فقه و حقوق در مورد ماهیت آن، یکسان است و از نظرگاه هر دو یک «حق» تلقی می‌شود.

۲- مهم‌ترین مبانی فقهی وجوب شرکت در انتخابات، وجوب حفظ نظام، وجوب اعانه بر بر و تقوا، اهتمام به امور مسلمین، عموماً امر به معروف و نهی از منکر و دلیل عقلی می‌باشند.

۳- از منظر قرآن و روایات معیارهای مناسب جهت انتخاب افراد: تخصص و آگاهی، توانایی جسمانی (بقره، ۲۴۷)، اهلیت و صلاحیت انجام آن کار (نساء، ۵۸)، امین بودن و حفاظت از خزاین بیت‌المال و امانت‌های مادی و معنوی مردم (یوسف، ۵۵ و ۲۶) و... می‌باشند.

۴- رقابت سیاسی از منظر قرآن کریم رقابتی است که ثبات و آرامش سیاسی را به دنبال دارد، و هدفش تعالی و جامعه را به سمت بهشت سوق می‌دهد.

➤ فرضیه‌های فرعی

- ۱- دامنه و گستره فعالیت‌های انتخاباتی در فقیه سیاسی شیعه؛ دارای قلمرو وسیعی است تمام ارگان‌ها و نهادهای سیاسی را که در چارچوب گفتمان انتخابات قابل تحقق می‌باشد، در برمی‌گیرد.
- ۲- ارائه خدمات، سرویس‌دهی‌ها و مهمانی‌ها، و توزیع اموال و استفاده از موقوفات و بیت‌المال در فضای فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقها جایز نیست، یامصدق رشوه بوده یا فعالیت‌های انتخاباتی مورد مصرت آن به حساب نمی‌آید.
- ۳- از منظر فقها فعالیت‌های انتخاباتی از قبیل: بهره‌گیری از پوسترها و بنرهای گران قیمت، انتقادات و توهین و تخریب سایر کاندیداها در فضای فعالیت‌های انتخاباتی، شعارهای توخالی و خلاف واقع و وعده‌های عوام فریبانه، مصداق اسراف، غیبت، تهمت و دروغ می‌باشد.

۱-۷- روش تحقیق

روش تحقیق با توجه به سه ملاک تعیین و تقسیم می‌شود. اول: براساس هدف دوم: براساس نحوه گردآوری داده‌ها، سوم برحسب نحوه اجرا یا چگونگی انجام تحقیق. پژوهش حال حاضر، با هدف بررسی و تحلیل احکام فقهی ناظر بر انتخابات با تکیه بر آیات و روایات، براساس هدف جزء تحقیقات بنیادی از نوع نظری، براساس نوع داده‌ها (نحوه گردآوری داده‌ها)، توصیفی و برحسب نحوه اجرا از نوع تحقیقات توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها در پژوهش حاضر به شیوه اسنادی یا کتابخانه‌ای است که در آن موضوع مطالعه، سند و متن مکتوب می‌باشد. در این روش با مطالعه‌ی کتب فقهی و حقوقی، مقالات و مجلات، سایت‌ها و سیستم‌های اطلاع رسانی رایانه‌ای و سایر اسناد مکتوب مانند نقشه و حتی تصویر و فیلم به گردآوری اطلاعات مورد نیاز می‌پردازیم. ابزار گردآوری اطلاعات این تحقیق، بیشتر به صورت مشاهده و مطالعه کتب، نشریات علمی و سایت‌های مختلف می‌باشد. روش تحلیل و تجزیه اطلاعات و مطالب این تحقیق به صورت کیفی از نوع توصیفی-تحلیلی بر پایه اطلاعات کتابخانه‌ای می‌باشد.

۱-۸- ساختار تحقیق

تحقیق حاضر در پنج فصل: فصل اول، کلیات تحقیق؛ فصل دوم، ادبیات و پیشینه تحقیق؛ فصل سوم: بررسی مناسبات فقه و سیاست؛ فصل چهارم، بررسی احکام قرآنی، فقهی و حقوقی انتخابات؛ فصل پنجم، نتیجه‌گیری و پیشنهادات تدوین گردیده است.

فصل دوم

مروری بر ادبیات و پیشینه‌ی تحقیق